

תולדות עם ישראל

לבתי ספר דתיים

יחידה י'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
- פרק ראשון – בפרק זה שלושה נושאים:
- נושא I – תקופת בית שני
- נושא II – הקהילה היהודית בימי הביניים
- נושא III – החסידות
- בנושא שלמדת עליך לענות על ארבע שאלות. – 30 נקודות
- פרק שני – בפרק זה יש לענות על שתי שאלות. (25×2) – 50 נקודות
- פרק שלישי – בפרק זה יש לכתוב על ארבעה מושגים. (5×4) – 20 נקודות
- סה"כ – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) כתוב על כריכת המחברת את נושא הבחירה שלמדת.
(2) בתשובותיך הבא עובדות, אל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיטה" בראש כל עמוד טיטה. רישום טיטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

פרק ראשון (30 נקודות)

בפרק זה שלושה נושאים. ענה על שאלות בנושא שלמדת.

נושא I – תקופת בית שני (עמ' 2-3)

נושא II – הקהילה היהודית בימי הביניים (עמ' 4)

נושא III – החסידות (עמ' 5)

נושא I – תקופת בית שני

אם למדת נושא זה, ענה על ארבע שאלות: על שתי השאלות 1-2 (חובה),

ועל שתיים מן השאלות 3-5.

חלק ראשון: המשבר שאחרי חורבן בית שני וההתמודדות אתו

ענה על שתי השאלות 1-2 (חובה).

1. חורבן בית שני פגע קשות בכל תחומי החיים של העם היהודי.

הצג והסבר שתי פגיעות בתחום חברתי-כלכלי. (6 נקודות)

2. קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על שני חלקי השאלה שאחריו.

דווקא בשעת המשבר הקשה ביותר של העם היהודי נמצאו המנהיגים הרוחניים הגדולים ביותר מכל תקופת הבית השני, אשר לקחו על עצמם את המשימה של שיקום העם. מעניינת ההשוואה עם המצב לאחר חורבן הבית הראשון, למעלה מ-500 שנה לפני חורבן הבית השני, אז הנביאים יחזקאל וירמיהו היו המנהיגות הרוחנית. נבואותיהם היו בגדר מקור לעידוד היהודים בגלות, הטפות מוסר, הודאה בחטא נגד ה', קריאה לעם לנהוג בדרכי התורה ולצפות לישועת ה'... רבן יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל לא היו נביאים, אך היו מנהיגים כריזמטיים שידעו לחוש את המציאות, לתת לעם דרכי התנהגות שיש בהן תשובה לצורכי השעה, ועם זאת ידעו להציב יעדים רוחניים. לרבן יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל היה חשוב לתת לעם תחושה שלא הכול אבוד וכי יש תקווה. הם שמו דגש על חינוך ולימוד תורה ביבנה. לימוד התורה יהפוך מעתה לדרך החיים שתאפיין את היהדות מאז חורבן הבית השני ועד ימינו.

(מעובד על פי משה בר הלל, **הבית השני, מגלות לתחייה – מדריך למורה**, עמ' 183, הוצאת לילך, 1998)

— על פי הקטע, הסבר במה דומה אופן ההתמודדות של החכמים לאחר חורבן בית שני

לאופן ההתמודדות של הנביאים לאחר חורבן בית ראשון.

— על פי הקטע, מהי הדרך שהציבו חכמי דור יבנה במרכז פעילותם? הסבר את

חשיבותה של דרך זו על פי מה שלמדת.

(4 נקודות)

חלק שני: שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 3-5 (לכל שאלה – 10 נקודות).

3. הסבר שתי סיבות לכך שהרומאים בחרו בהורדוס להיות מלך על יהודה.

4. הסבר שתי סיבות למתח בין יהודים לנכרים בארץ לפני המרד הגדול.

5. ציין סיבה אחת לכישלון של היהודים בהגנה על הגליל (67 לספירה), והסבר כיצד השפיע הכישלון בגליל על המצב הפוליטי בירושלים.

/המשך בעמוד 4/

נושא II – הקהילה היהודית בימי הביניים

אם למדת נושא זה, ענה על ארבע שאלות: על שתי השאלות 6-7 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 8-10.

חלק ראשון: סמכות הקהילה

ענה על שתי השאלות 6-7 (חובה).

6. הסבר את הצורך בתיקון תקנות בקהילות ימי הביניים. הסבר מדוע תיקון התקנות עורר לעתים חשש אצל החכמים. (6 נקודות)

7. קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על שני חלקי השאלה שאחריו.

ומה ששאלתם אם בני עיר אחת יכולים להשביע ולכוף (=לכפות) על בני עיר אחרת אף על פי שהם רחוקים, כך נראה לנו: אם תקנה זו שהם מתקנים יש בה צורך יישובם, כגון מס או מידות (=משקלות) או שערים (=מחירים), או שכר פועלים, כגון אלו – ודאי אין רשאים לכוף אלא (את) בני עירם... אבל אם חס ושלום עוברים בני עיר אחרת על התורה או על הדין, או שהורו על אחת מן המצוות שלא כהלכה, רשאים הם לכוּפם ולהחרימם כדי להחזירם למוטב.

(תשובת ר' יהודה בר' מאיר הכהן ור' אלעזר בר' יצחק, "ספר כל בו", סימן קמ"ב)

— הסבר בלשונך מה מאפיין את התקנות שאין קהילה אחת יכולה לכפות על בני קהילה אחרת.

— על פי הקטע, באיזה מקרה קהילה יכולה לכפות על בני קהילה אחרת? הסבר את החשיבות של כפייה זו על פי "משל האגוזים".

(4 נקודות)

חלק שני: שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 8-10 (לכל שאלה – 10 נקודות).

8. מה הייתה ההצדקה הדתית של המוסלמים לקיום היהודים בארצותיהם? מה היה מעמדם של היהודים בארצות האסלאם כתוצאה מכך?

9. מדוע אסרו החכמים על יהודים לפנות לערכאות של גויים כדי להישפט? כתוב תפקיד נוסף, מלבד שיפוט, שמילא בית הדין בקהילה.

10. בקהילות ישראל בימי הביניים התנהל פולמוס (ויכוח) על כתבי הרמב"ם. הבא טיעון אחד של כל צד בפולמוס זה.

נושא III – החסידות

אם למדת נושא זה, ענה ארבע שאלות: על שתי השאלות 11-12 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 13-15.

חלק ראשון: החסיד והצדיק

ענה על שתי השאלות 11-12 (חובה).

11. על פי החסידות יש חשיבות לשני טיפוסים צדיקים. מי הם שני הטיפוסים, ומדוע יש חשיבות לשניהם? (6 נקודות)

12. קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על שני חלקי השאלה שאחריו.
הנה התועלת הנמשך לנוסע אל הצדיקים הוא: הנה כל דרך איש ישר בעיניו, ובפרט הלומד ועוסק בעבודה ידמה בנפשו שכבר הוא במדרגת צדיק. אולם כשבא אצל הצדיק נופל עליו פחד ומורא ורואה אז שמעשיו אינם נחשבים כלום, ונופל ממדרגתו שהיה נחשב בעיניו לצדיק ובעל מדרגות... וגם כשרואה עבודת הצדיק שהם גדולים מאוד ייפול עליו הבושה שהוא מתבייש ממעשיו וממידותיו.
(מעובד על פי: ר' קלונימוס, בתוך ג' נגאל, **מחקרים בחסידות**, כרך א', המכון לחקר הספרות החסידית, ירושלים תשנ"ט)

- לפי הקטע, כיצד הנסיעה אל הצדיק גורמת לשינוי באישיותו של האדם?
 - על פי מה שלמדת, מהו הרעיון בחסידות שבא לידי ביטוי בשינוי זה? מדוע ייחסה החסידות חשיבות רבה לרעיון זה?
- (4 נקודות)

חלק שני: שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 13-15 (לכל שאלה – 10 נקודות).

13. הצג פגיעה אחת של "המבול" בתחום החברתי-כלכלי, ופגיעה אחת בתחום הרוחני.

14. הסבר באמצעות שתי דוגמאות כיצד תלמידי הבעש"ט (ר' יעקב יוסף מפולנאה והמגיד ממזריטש) יצרו את הכלים להפיכת החסידות לתנועת המונים.

15. הצג שני הסברים, שהיסטוריונים מציעים, לתופעת ההתנגדות לחסידות.

פרק שני (50 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 16-19 (לכל שאלה – 25 נקודות).

16. תהליך האמנסיפציה והאנטישמיות

- א.** תהליך האמנסיפציה עורר אצל היהודים שאלות של זהות לאומית-דתית.
- הסבר את הגישה של הנאו-אורתודוקסים בנושא הזהות הלאומית-דתית ואת הגישה של הרפורמים בנושא זה. (12 נקודות)
- ב.** שילוב היהודים בחברה הכללית בעקבות האמנסיפציה הוביל לעתים להתחזקות השנאה כלפיהם.
- הבא שני הסברים לכך. (13 נקודות)

17. הרצל

- א.** ציין שניים מן הרעיונות שהציג הרצל בספרו "מדינת היהודים".
- הסבר כיצד אחד מן הרעיונות שצינת בא לידי ביטוי בתכנית באזל. (12 נקודות)
- ב.** הצג שתי עמדות מנוגדות שבאו לידי ביטוי בפולמוס אוגנדה. (13 נקודות)

18. העלייה הראשונה

- א.** יש היסטוריונים הרואים בעלייה הראשונה המשך לעליות שקדמו לה, ויש היסטוריונים הרואים בעלייה הראשונה חידוש.
- הסבר כל אחת מן העמדות האלה. (12 נקודות)
- ב.** בפולמוס השמיטה ובפולמוס גדרה באו לידי ביטוי דעות שונות של רבנים.
- בחר באחד הפולמוסים, והצג שתי דעות מנוגדות של רבנים בפולמוס זה (אין צורך לציין את שמות הרבנים). (13 נקודות)

19. אישים בעלייה השנייה

- א.** "בעבודה לקינו ובעבודה נִרְפָּא...". (א"ד גורדון)
- הסבר משפט זה על פי משנתו של א"ד גורדון. (12 נקודות)
- ב.** הסבר כיצד "מסע הרבנים" בשנת תרע"ד ביטא את משנתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק. (13 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

לפניך שבעה מושגים (20-26), ובכל אחד מהם יש שני חלקים.
בחר בארבעה מהמושגים, וענה על שני החלקים הקשורים לכל מושג שבחרת.
(לכל מושג – 5 נקודות)

20. "היציאה מן החומות"

- מהי "היציאה מן החומות"?
- מי היו היוזמים של תהליך זה?

21. אימפריאליזם

- מהו אימפריאליזם, ובאיזו תקופה התקיים?
- הצג אחת ממטרות האימפריאליזם.

22. מרוץ החימוש

- מהו מרוץ החימוש?
- מתי התרחש מרוץ החימוש?

23. הוועד להקלת המשבר

- מתי הוקם "הוועד להקלת המשבר", והיכן?
- ציין שתיים מפעולותיו.

24. "הגדודים העבריים"

- כתוב סיבה אחת להקמת "הגדודים העבריים".
- מי היו הוגי הרעיון להקמתם?

25. הסכם סייקס-פיקו

- בין מי למי נערך הסכם סייקס-פיקו?
- מה הייתה המטרה בחתימת הסכם זה?

26. חוזה ורסאי

- בעקבות מה נחתם חוזה ורסאי?
- ציין הגבלה אחת שהוטלה על גרמניה על פי חוזה זה.

בהצלחה!